ÇINARALTI

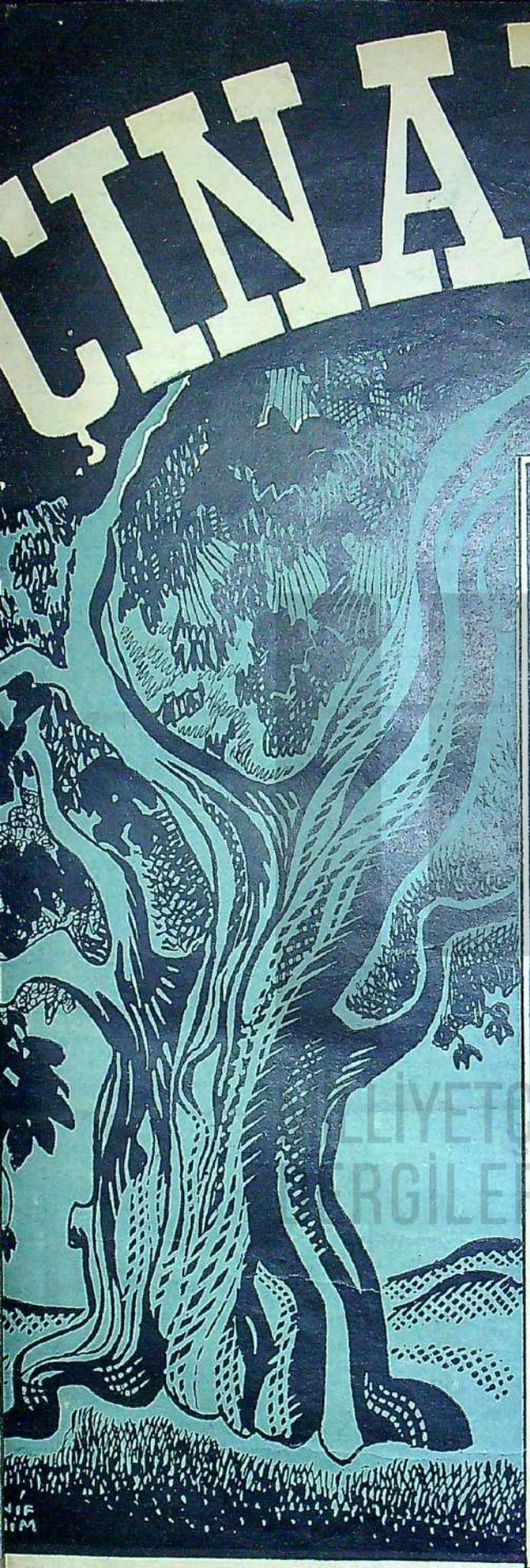

BU SAYIDA :

BİR HÂTIRA
Şairi : Mithat Cemal Kuntay

İLİM NEDİR ?
Yazan : Orhan Seyfi Orhon

ROMA İMPARATORLUĞU NİÇİN BATTI?
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

KOYNUMUZDA BESLEDİKLERİMİZ
Yazan: O. S. O.

BEYAZ VE SİYAH
Dr. Haydar İbrahim Aydar

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN KÖTÜ MİRASLARI
Yazan: Adnan Giz

DONSUZ
— Hikâye —
Zafer Arıkbağ

YOLA ÇIKARKEN
(Şiir)
Nazif Ben

BİR YAYLÂ GÜZELİNE
(Şiir)
Feyzi Halıcı

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

Sayı : 109
Kuruş : 15

«ÇINARALTI» yayınının 7 nci kitabı:

Tarihten Fıkralar

Toplıyan: Salâhaddin GÜNGÖR

Tarihteki bütün meşhur simaların, hükümdarların, sadrazamların, vezirlerin, şairlerin, zarif ve nüktedan adamların bazı vak'alar üzerine söyledikleri nükteleri, fıkraları, şiirleri, sahih ve mevsuk olarak bir araya toplayan bu çok kıymetli eser

BUGÜN ÇIKTI

Fiatı 50 kuruş

Adres: İstanbul, Ankara caddesi Çınaraltı idarehanesi. No. 4.

MİLLÎ PİYANGO

29 İLKTEŞRİN

Cumhuriyet Bayramı için tertip edilen fevkalâde ikramiyeli Millî Piyango biletlerinden şimdiden alınız. Bu biletler çarçabuk satıldığı için gecikirseniz bulamazsınız.

İnkılâp Türküleri

ŞAİRİ:

İhsan HANÇER

Fiatı 75 kuruş.

Okuyucularımıza tavsiye ederiz.

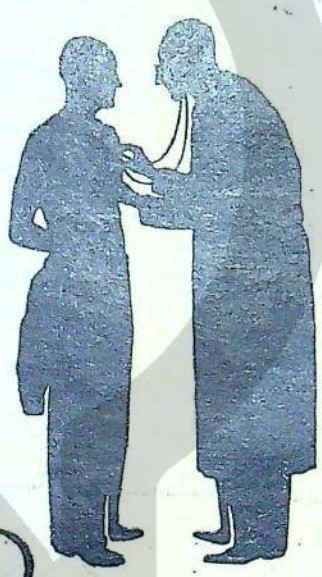

Güvenç

Şifa için ilk adımdır!

BAYER

İLÂÇLARI

Cumhuriyet Matbaası — İstanbul
Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
Orhan Seyfi Orhon

Konuşmalar

Bay Rafet Büker:

— (Ruhumun Melodisi) isimli şiirinizin asıl yeniliği sonevhasile vezinsizliğinde. Fakat bu iki yenilik de büyük bir kıymet ifade etmez. Bazı gençlerin yazdığını gördüğünüz şiirler, bildiğimiz manzumelerden sadece veznin, kafiyenin çıkarılmış olmasından ibaret değildir. Onlar başka san'at davaları peşinde. Başka türlü görüyorlar, duyuyorlar, düşünüyorlar. Sizinki böyle değil. Sadece vezni yok. Böyle olunca niçin nesir yazmamalı?

Hayatım itham olur, yaralarım kanardı

olur) denmez. Siz (itham) ı ne mânakullanıyorsunuz. Benim size tavsiyem, şiir yazmıya başlarken, bir defa vezni öğreniniz. Bildiğimiz gibi manzumeler yazmakta muvaffak olunuz, ondan sonrasını düşünürsünüz.

●

Bay Ömer Fikret Somay:

— «Eminem» isimli şiiriniz, sizin güzel şiirlerinizden değil. Ben, sizin bundan çok güzel manzumelerinizi hatırlıyorum. Nazma hâkimsiniz. Selis bir ifadeniz var. Kusursuz yazıyorsunuz. Yalnız bu manzumede orijinalite eksik. Biraz da sun'ilik var. Manzumenizi beraber okuyalım :

EMİNEM

— Kıymetli hocam F. N. Çamlıbel'e —

Belinde şalvarı, elinde desti,
Çıkarken yokuşu yolumu kesti.
Yaptığı çocukluk birer hevesti,
Yürüdü Eminem akan pınara,
Dertsizi kalbinden yakan pınara..

Tutturdu derinden içli bir türkü,
Gözünde değildi malı ve mülkü;
Göklere yükseltmek emeli Türkü,
Başka bir dileği yok Eminenin,
Mehmede selâmı çok Eminenin.

Doldurdu destiyi akan pınardan,
Dertsizin kalbini yakan pınardan.
Göğsüne köpükler takan pınardan
Aşına katacak aldı suyunu,
Çorbanın içine saldı suyunu.

Eminem Eminem sen bir çiçeksin
Kalbimizi yakan güzel meleksin,
Raslanmaz eşine acunda teksin
Değişmem seni hiç yaban güzele,
Bırakmaz Türkoğlu seni ellere.

Ömer Fikret SOMAY

İkinci kıt'ada (Türkü) kafiyesi sizi (Türkçülüğe) götürmüş. Halbuki şiirin mevzuu ile bunun bir alâkası görünmüyor. (Belinde şalvarı) diyorsunuz. (Şalvar) galiba fistan nev'inden bir şeydir, kuşak nev'inden olmasa gerek. Sonra elinde destisi ile pınara giden, yolunuzu kesen -niçin kestiği de belli değil!- Çocukluk yapan, türkü söyliyen Eminenin (Türklüğü göklere yükseltmek emeli) olsa bile, bu hareketlerile o emeli arasında bir münasebet ve alâka yok. Son beyit kafiyesiz. (güzele) ile (ellere) kafiye sayılmaz. Halk edebiyatı yarım kafiye kullanır. Fakat bu yarım kafiye sesli harflerde değil, sessiz harflerdedir. Güzel şiirlerinizi bekleriz.

●

Bay Ahmet Erdoğdu:

— (Nasıl ölmek isterim?) isimli manzumenizin tekrarlanan mısraı güzel. Öbür kıt'alar bu mısraın kuvvetinde değil.

Dövüşe dövüşe ölmek isterim!

Sebebi belki söylemek istediğinizi bu mısrada söyleyip bitirmiş olmanızdır. Vakıa şiir çok defa böyle yazılır. Bir mısra hâtıra gelir, insan onu söylemiye, tekrarlamıya başlar. Diğer fikirler oradan doğar. Bu mısra sizin düşüncenizi bir hamlede tamamlamış.

Öbür kıt'alarda bu nakaratın ilk kısmını değiştirmişsiniz. Böyle yapmanız güzel olmamış:

Bağıra bağıra ölmek isterim!

Burada bağırmak heyecandan coşmak mânasına olduğu gibi acıdan, ıstıraptan bağırmak mânasına da gelebiliyor. Onun için hissin şehametini kaçırıyor. Bir de bazı beyitlerde hece fazlalığı var. Bazılarında da durak eksikliği. Malûm ya, hece vezninde iki esas var :

1 — Mısralarda hece sayısı denk olacak.

2 — Duraklar değişmiyecek.

Bunlardan yalnız birile vezin tamamlanmaz. Mısraın hece sayısı tamam olsa da vezin kusurlu olur. Buna dikkat etmelisiniz. Son kıt'anın son iki mısraı şöyle olsa daha güzel olurdu :

Haykırıp dünyaya Ilgaz dağından
Döğüşe döğüşe ölmek isterim!

●

Bay Halit İmerge :

— (Tasa) isimli manzumenizde lirizm hissediliyor. Fakat bir terkip eksikliği, ve nazım zaafı var.

Şiirinizi okuyalım :

TASA

I

Donuk bir hatıra gam
Nemli bakışlarımda;
Ürperir baharımda
Bir kefen gibi akşam..

Boynu bükük bir elem
Gençliğim, saçlarımda.
Ve mor yamaçlarımda
Ölüm heceler gölgem..

İşledim de mermere
Yosunlaşmış bir yası;
Bitti gönül tasası,
Başlar eyildi yere..

M. Halit İMERGE

İlk kıt'a bir şeyler hissettiriyor. İkinci kıt'adaki (yamaçlarımda) nın (yamaçlarda) olması gerek. Çünkü sizin yamaçlarınız değil, dağların yamaçları. Bir halk şairi:

Ferman padişahın dağlar biizmdir!

demiş. Fakat burada, dağlara sahip oluşun mânası meydanda. Sizin öyle bir niyetiniz yok sanırım.

Son kıt'a büsbütün karanlık. Sonra kelimeler arasında münasebet hiç yok. Eskiler buna çok dikkat ederler ve bu san'ate (tenasüp) derlerdi. Bu sözlerin arasında mutlaka bir ilâve bulunması lâzımdı. Yosun deyince bu suretle alâkası olan bir şey de söylemek lâzımdı. Deniz gibi, sahil gibi, falan. (Mermere yosunlu yası işledim de!) kelimeler o kadar birbirinden ayrı, o kadar birbirine yabancı bakıyor ki, eğer eskilerde bunun zıddı olan bir san'at olsaydı, bu mısra bana mısa olabilirdi. Fakat sizde her halde bir şeyler var.

Dördüncü Cild

Çınaraltı

KOLEKSİYONU

Çınaraltı, evvelki sayısile dördüncü cildini tamamladı. Birinci cilt tükenmiştir. İkinci ve üçüncü ciltlerden pek az vardır. Mahdut miktarda hazırladığım dördüncü cildi isteyenlerle, diğer ciltleri edinmek isteyenler şimdiden idaremize müracaat etmelidirler. İkinci cildin fiatı 410 kuruş, üçüncü ve dördüncü cildi 475 kuruştur. Her üç cildi beraber alanlara (160) kuruş, üçüncü ve dördüncü cildi beraber alanlara (90) kuruş iskonto yapılır.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 109 (Yeni)
23 1.Teşrin 1943
Cumartesi

İdare Evi :
İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129
Fiatı: 15 Krş.
Cilt : 5

İLİM NEDİR?

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

İlim nedir? Ümitlerimizi dağa kaldıran bir gangster mi? Tesellilerimizi gözleri bağlı darağacına çekmiye götüren bir cellât mı? Rüyalarımıza girip bize ecel terleri döktüren bir cadı mı?

Uzun ve şanlı asırların bakıyesi içimizde ne kalmışsa, güven, sevgi, mefahir, gurur, mukaddesat... Hepsini ayaklarına geçirdiği Rus tipi çizmelerle, Amerikan tipi kunduralarla, Alman tipi askerî kaloşlarla çiğniyecek midir? Her hangi varlığımızdan bahsetsek, sadece suratımıza hiddetle : «Yok!» diye mi bağıracak? Asıl vazifesi, bir köşede, nebi sükûneti içinde güler yüzle, tatlı dille yokolanları var etmiye çalışmak değil midir?

Ona kalırsa, altı yüz senedenberi hiç bir şeyimiz yok. Ne edebiyatımız, ne musikimiz, ne san'atimiz, ne medeniyetimiz, ne tekniğimiz, ne de müspet ilîmlerimiz... Fakat nasıl olmuş da bu yoklukla koca bir imparatorluk kurabilmişiz, donanmalar yürütmüşüz, ordular sevketmişiz, nizamlar, kanunlar koymuşuz ve bir çok milletleri idare etmişiz; buna dair bir şey söylemiyor.

Milliyetimizden bahsetmek istiyoruz. «Sus! diyor, daha milleti tarif edemedim!» Tarihimizle öğünmek istiyoruz; «sus, diyor, sahte mefahir istemiyorum!»

Buna mukabil bizim istemediğimiz ümit kırıcı, nifak doğurucu, bize kendimizi inkâr ettirici bir çok şeylere karşı âlimane bir müsamahası var. Kimine iktisadî oluş, kimine tarihî maddecilik, kimine felsefî görüş, kimine içtimaî anlayış diye hepsini bol bol hayatımıza salıveriyor.

Hayır, biz, bu ilmi istemiyoruz. Onu bir zorba gibi takip etmiyeceğiz. Bizim istediğimiz ilim, gangster değil, bir mürşit, cellât değil, bir halâskâr, cadı değil, bir nebi veya velidir

Onun gayesi bizi yaşatmaktır. O bizim milletimizin hizmetkârı, insanlığımızın yardımcısıdır. Dostça elimizden tutarak bizi insanlığın kemaline doğru yedecek. Onun saçtığı ışıklarla gözlerimiz kamaşıp yolumuzu büsbütün şaşırmıyacağız; aradığımız cenneti bulacağız !

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığ 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

Yazan: Mustafa Hakkı AKANSEL

Roma İmparatorluğu Niçin Battı?

• • • • • • • •

«Bu satırlarda en salâhiyetli bir kalemden, Roma İmparatorluğunu nasıl ve niçin battığını okuyacaksınız. Roma İmparatorluğu ile eski Osmanlı Devletinin batışı birbirine çok benziyen yakınlık gösteriyor!»

● ● ●

— Geçen sayıdan devam —

Şimdi ise, çok uzaklarda yapılan ve bitmek tükenmek bilmiyen harplar yüzünden, asker, senelerce silâh altında kalıyordu. O, artık, ne Roma vatandaşı, ne çiftçi, ve ne de aile reisidir. Onun kılıcı ekmeğidir, bayrağı da vatanı; kumandanı da onun ya hizmetçisi veya tanrısıdır. O, Manliyüs ile, Silla ile, veya Lüküllüs ile birlikte, zevk ve safaya düşkün olan Asyada ordugâh kuruyor ve eşkiyalığını dolaştırıyordu. Krallar, (Tetrarklar (valiler), zengin şehirler, canlarını kurtarmış olmayı bir nîmet ona haznelerini açıyorlar, o- lükse, zevk ve safa ve süse boğuyorlardı. Romanın Lejiyon askeri, kıymetli mermerden yapılmış geniş taraçaların altında, Appelle'in tabloları arasında, üzeri gümüş işlemeli sahanlarla dolu bir sofranın başına geçiyor, en iyi yemekleri yiyor, Sakızın ve Kıbrısın en nefîs şaraplarından içiyor, karşısında hadımları ve hokkabazları oynatıyor, ve, ev sahibine, haremindeki hür genc kızları ve kadınları getirmesini emrediyordu. Eğer, aile reisi tereddüt edecek olursa, Romalının kılıcı vardı, ve, icabında, onu kullanmasını bilirdi. Silla, askerlerine, Asyayı bir şikâr olarak bahsetmişti: her nefere, her gün, on altı drahmi maaş, ve, davet ettiği bütün dostlarına bir ziyafet; general için de, hareket ederken, altı yüz milyon Muharebelerde pişmiş ve haşin nefer, Zeuxis'in bir tablosu üzerinde zarlarla oynuyor, ve, bir tekme ile, Praxitel'in bir Cupidon heykelini kırıyordu. Emri altında, dalkavukları, dansörleri, aşçıları, harp çalan çalgıcıları vardı; hareket ederken, halıları, bronz karyolaları, fildişi büfeleri alıp götürürdü. Yağma etmek, zevk ve safa etmek. İşte, artık, onun ömrü bundan ibaretti. O, çok para ve serbestlik vâdeden kumandana kendini satmıştı. Silla, İtalyaya döndüğü vakit, bütün askerler ona paralarını verdiler. Çünkü, harp, o kadar güzel bir kazanç yolu idi ki, onlar, harp masrafını peşinen vermiye kalkıyorlardı. Askerlere toprak dağıtıldı mı, onlar bu tarlaları satıyorlar, ve parasını Roma şehrindeki meyhanelerde bitiriyorlardı. Parasız kalınca da, yeniden asker oluyorlardı. Birkaç sene içinde, Antium, Lokra, ve Taranto v lâyetlerindeki bütün çiftçiler kaçmı tı. Konsüllerden biri, Bruwentum ve Sipontam vilâyetlerini bomboş bulmuştu. Roma şehrinin nüfusunu azaltan, orta sınıfı mahveden, onu kölelerle şerefsiz bir hale koyan (Fetih), millî askeri (paralı asker) haline koymuştu. Vaktile, Roma imparatorluğunu idare etmiş olan Roma halkı insanların ölmesi, mallarının ellerinden çıkması, ekilen şeylerin başaklanması, kölelerin rekabeti, âzât edilmiş kölelerin kanlarının karışması, lüksün, sefahetin bulaşması, ahlâkın bozulması gibi sebeplerle zayıf düşmüş olduğundan, artık, Roma imparatorluğunu idare etmek istemiyor, v esasen de, idare edemiyordu. Onun son kuvveti olan ordu da, onu v kendini büyük hırsız adamlara, büyük adamlara veya büyük şairlere teslim oluyordu. Bu çesit insanlar iş bol bol vardı. Onlar, Zafer ve Fet savesinde yetismislerdi. Daha o v kitler bile, büyüklerde, her şeyi zap tetmek, her şeyi suiistimal etme kudreti ve azmi görülüyordu. Asya nın küçük prenslerini haraca kesm olan Manliyüsten beri, harp ve sul insanlara ve tanrılara karşı bir hay dutluk şeklini almıştı. Çiçeron şöy diyordu: (Atina, Bergama, Sizik, Mi let, Sakız, Sisam, bütün Asya, Acha

Yeni romanımız:

Beyaz Selvi

Halide Nusret Zorlutuna

Çok ince kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın (ÇINARALTI) için hazırladığı bu güzel romanı pek yakında tefrikaya başlıyacağız.

ie, Yunanistan, Sicilya... şimdi, bizim vilâyetlerimizdeki bir kaç şehrin içine hapsedilmişlerdir.) Zulüm ve tazyik gören toprak ile insan, eski ve yeni servetlerini veriyorlar, ve Romaya doğru akan altın seli, iki evin içine girip kayboluyordu. Zulme karşı koyabilmek için, siteler (şehirler), surlarını, kapılarını, mâbetlerini rehine koyuyorlardı. Hür insanlar çocuklarını satıyorlardı. Hırsızlıkla biriktirilmiş olan muazzam servetler, mürabaha ile de çoğaltılıyordu. Tabii faiz o kadar müthiş idi ki, namuslu bir yurttaş, şerefinden kaybetmeden, yüzde kırk sekiz faiz istiyebiliyordu. Zenginlikle beraber, nüfuz ve kudret de geliyordu. Yine para sayesinde, bir asılzade, komşusunun topraklarını satın alıyor, veya cebren zaptediyordu. O, İtalyadaki malikânesine, Sicilyada, Afrikada, Epirde, Golda, İspanyada, on tane ciftlik daha katıyordu. Oralarda, sürülerle esir, gladyatör, vahşi çobanlar besliyordu ki, bunları icabında, câni veya asker gibi kullanıyordu. Demirci, duvarcı, doğramacı, esnaf, berber, aşçı, olan kölelerile Roma sehrinin ihtiyaçlarını karsılıyordu. Tüccar, gemici olan köleleri de dünyanın mahsulünü Romaya tasıyorlardı. Onun, âzad edilmis kölelerı, adamları, onun nîmetini görmüs olanlar, kiracıları, borçluları da kabileleri dolduruyorlardı. Diyarlar, kavimler, krallar, Roma âyânının irsî himayesi altında yaşıyorlar, onlara bol bol murahhas heyetler, arslanlar, köleler gönderiyorlar, ve onların isimlerinin gölgesi altında yaşamayı büyük bir nîmet sayıyorlar, ve, tanrıların heykellerinin önünde olduğu gibi, onların heykellerinin önünde de dize geliyorlardı. Roma asılzadesi, adamları ve parasile, umumî meydana (yani siyasete) dahi hâkim idi. O, memurlukları, rütbeleri, ünvanları, valilikleri ve orduları kendisine hasrediyordu. Eğer, muzaffer olmasını bilir ve ayni zamanda siyasî ise, onun askerleri, onun hususî malı oluyor, ve o istediği vakit, vatana karşı da yürüyorlardı. Asılzade, bu muazzam kudret ve serveti nasıl kullanacak? O, çok şeyler zaptetti, ve daha da çok şeyler zaptetmek istiyor. O, Golü ve Asyayı fethetti. Şimd de, Roma şeh-

(Devamı 10 uncu sahifede)

Görüşler

MEĞER SEBEBİ NEYMİŞ ?

Akşam gazetesinde Hilmi Ziya Ülken, Bay doktor Adnan Adıvar'ın (Osmanlı Türklerinde İlim) adlı eserini müdafaa ediyor. Bu müdafaanın bir tarafına sevinmek icabeder. Çünkü bu yazıları yazan muharrir de nihayet, Anadolu sınırları dışında bir Türk milleti bulunduğunu, bunları arasında değerli ilim adamları yetiştiğini kabul etmiş görünüyor.

Vakıa, Bay Doktor Adnan Adıvar, bunlara Türk ilim adamları demiyor. Türk ırkından adamlar, diyor. Hattâ bunu münakaşa edilmiye değer bir mesele buluyor. Eserin müellifile müdafiini bu hususta karşı karşıya bırakalım.

Hilmi Ziya Ülken'e göre: Bay Doktor Adnan Adıvar'ın kitabı, gerek ilim, gerek nasyonalizm bakımından ne kadar akıllıca bir hareketmiş! Çünkü bizi vehimlerden ve uydurma mefahirden kurtarıyormuş. İmdadımıza bu kitap yetişmese meyus bir durumda imişiz. Bay Doktor Adnan Adıvar, bunun için Avrupada yirmi sene çalışmış. Osmanlı Türklerinde müspet ilim kabiliyeti olmadığını anlamış ve bunu hemen Fransızca yazıp dünyaya haber vermiş.

Hilmi Ziya Ülken, sözünü aynen şu cümleyle bitiriyor:

«Çok şükür ki Doktor Adnan'ın kitabı ve onu takip edecekler bizi bu yeisten kurtaracaktır.» Acaba, bizi vehimler içinde yaşamak ve uydurma mefahire düşmek yesinden kurtaracak bu kitaplar neleri ispat edecek? Merak ediyorum. Türklerin beyaz ırktan olmadığını mı? Medeniyete kabiliyetsizliğini mi? Yoksa Avrupadan bizi koğmak istiyenlerin haklılığını mı? Bütün bunlar aleyhimize, tasavvur edemiyeceğimiz kadar aleyhimize çıksa da, bize ateşten daha kızgın bir hüküm damgası vursa da teşekkür etmeliyiz. Çünkü bunlarla vehimlerden ve uydurma mefahirden kurtulacağız. Fakat sayın ilim adamımızdan ve onun müdafiinden sorabilir miyiz? Böyle kurtula kurtula nereye varacağız ve ne olacağız?.

MİNNETTAR OLMAZLAR!

Geçenleri İstanbula, İngiliz basınına mensup bir zat gelmiş. Bazı Türk gazetecilerinin de çağırıldığı bir davette bu zat Türk-İngiliz dostluğunu öğmüş. En müşkül, en buhranlı zamanlarda Türklerin bu dostluğundan nasıl istifade ettiklerini anlattıktan sonra, büyük bir nezaketle:

— Başka türlü düşünen Türk gazetecilerini bu dostluk namına hoş görmeli ve affetmeli!

demiş. Buna İngilizce cevap vermiye kalkan bir gazete başmuharririnin, yakasına başka bir gazete başmuharriri yapışarak:

— Söyle, affetmemeli!

diye bağırmış. O zat, acaba şunu düşünmüş müdür? Koca bir dünya imparatorluğuna sahip olan İngilizler bu türlü müdaheneleri çok, pek çok işitmişlerdir. Minnettar olmazlar!

Yazan: Adnan GİZ

Osmanlı İmparatorluğunun Kötü Mirasları

• • •

Bir gün Sokrata: «Filân adam o kadar seyahat etti de hiç değişmedi.» demişler. Filozof «Tabii! -diye cevap vermiş- çünkü kendisini de beraber götürmüştü!».

MONTAİGNE

Âdetlerin, göreneklerin insanlar ...indeki tesiri, dinleri, kanunları ...ı bile gölgede bırakan bir ...Bu yüzdendir ki insanlar ...leri de her şeyden evvel a... oldukları âdetleri terketmemek yenilikten hoşlanmazlar. Hele ...nlı imparatorluğu gibi muazzam ...ame sahip olan bir devletin kenmuhitinde yarattığı âdetler, göre... ahlâkî ve içtimaî telâkkiler geniş ve şümullü olup bunların kısmı bütün tarih boyunca yürü... bir kısmı yalnız yükselme veya ...e devirlerinde görülmüştür.

Osmanlı imparatorluğunun çökdevri pek uzun sürdü. Millî Şef yedi yıl evvel Siyasal Bilgiler ...da söylediği mühim bir nutukkuvvetli bir tarih görüsile: «Akıl ...lmet icabı odur ki (1700) den en geç elli sene zarfında Osman...aratorluğundan eser kalmamademişti. Bu zarurî yıkılmayı ...z yıl geciktiren, imparatorluğun ...nma ve yaşama kudreti oldu. ...im bu emsalsiz kudrettir ki im...orluğun enkazı üzerinde genç ve bir devlet yarattı. Fakat normal...uzun süren bu yıkılma devresin...ürk milleti yalnız maddî bakım...değil fakat ruhî bakımdan da büzararlar gördü. İmparatorluğu ...n bütün kötü âdetler, fena göre..., ruh ve ahlâk hastalıkları din ...dan, aile ocağına kadar cemi...bütün birliklerine sokuldu. E...an iktisada kadar hemen her alanda bir takım teşevvüşler, çöküntüler husule getirdi. O halde ki, Tanzimattan beri yapılan bütün inkılâplar imparatorluğun köhne ocaklarını yıkıp yerine yenilerini kurmıya çalışırken bir taraftan da bu ocaklardan halkın ruhuna kök salmış âdetlerle uğraşmak mecburiyetinde kaldı. İnkılâpların yüksek hedefi yeni nesilleri kendi ideolocyasına göre yetiştirmektir. Ancak o nesiller yetiştikten sonra inkılâp asıl hedefine ulaşmış sayılır. Fransız inkılâbının 1789 da başlamasına rağmen bu inkılâba göre yetişmiş cumhuriyet nesilleri ancak 1870 den sonra kendini gösterebildi. 20 yıl evvel yıkılan Osmanlı imparatorluğu da kendine ait olan âdetleri, görenekleri şüphesiz ki kendi arması ile beraber adem diyarına götürmedi. Cumhuriyet inkılâbı bunlardan taassup gibi, irtica gibi Osmanlılığa ait fena âdetleri çok sıkı bir mücadeleden sonra kökünden kazıdı. Fakat yine bir takım ruh haletleri, âdetler, asırlarca sürmüş bir alışkanlığın tesirile kütlenin ruhunda kaldı. Yokedilmesi ancak «inkılâp ideolocyasının kütle ruhundaki hayırlı inkişafına», daha doğrusu büyük bir ruh inkılâzına bağlı olan bu kötü âdetler nelerdir? Bugün cemiyetin muhtelif sahalarını gözden geçirerek Cumhuriyet inkılâbına, Demokrasi umdelerine ve Türk ahlâkına uygun bulmadığımız âdetleri ve olayları toplar ve bunları Osmanlı tarihinin kötü âdetlerile karşılaştırırsak bilhassa aşağıda sıraladığımız şu haletlerin bize doğruda doğruya Osmanlı imparatorluğundan miras kaldığını müşahede ederiz:

I — Yeniçeri ruhu : İmparatoluğun olduğu ibi yeniçeri ocağının da bir yükseliş ve alçalış devri vardır. Yükseliş devrinde yeniçeri ruhu, Türk ruhunun kopyesidir. Alçalış devrinde ise bu ruh tamamen bozulmuş, tereddiye uğramıştır. Bizim burada bahsedeceğimiz yeniçeri ruhunun Türke mahsus kahramanlıkla bir münasebeti yoktur. Bu ruh haleti, kabadayılıkla menfaat koparmak ve her dâvayı döğüserek halletmek gayesini güder. Malûmdur ki inkıraz yıllarında hamal, tellâl, turşucu gibi küçük esnaflar, İstanbula ve diğer büyük şehirlere para kazanmıya gelen yabancı unsurlar, kopuklar ve çalışmadan kazanmak gayesini güden çapulcular yeniçeri ocağına girmişlerdi. Bu kabil adamların bir kısmı da Anadoludan gelip ocağa yazılır ve bir saffa tezkeresi alarak yurtlarına döner, orada yeniçeriyim diye caka satar, halkın sırtından geçinirlerdi. Osmanlı tarihinin bütün kanunlarını, nizamlarını hiçe sayan, her dâvayı yumrukla hal le calısan, mazlumu ezen fakat zalimin önünde afallıyan yeniçeri ruhuna bir misal gösterelim:

«Yeniceriliğe ait usuller, an'aneler ve rütbeler; (aş, ocak, kazan, çorba) gibi bütün yemeğe ait kelimeler üzerinde kurulmuştu. Ocağın et ihtiyakı Yedikulede temin olunur, o rada dağılan etleri «Seğirdim ustala

rı» beygirlere yükliyerek kışlalarına götürürlerdi. Seğirdim ustası giderken beygirlerin önünden geçmek ocağın uğurunu kesmek sayıldığından kimse böyle bir harekete cesaret edemezdi.

Yeniçerilerin en azgın devirlerine tesadüf eden 1811 yılında bir gün bir Seğirdim ustası et meydanına giderken Hakimoğlu semtinde pek ihtiyar bir adam beygirlerin önünden geçer. Çileden çıkan zorbalar derhal sille tokat yere serer, bununla da kifayet etmiyerek tekme ile başına, gözüne vurmıya başlarlar. Zavallı ihtiyar: «Müslüman yok mu?» diye feryadı basar. Bu sırada civarda bulunan Hakimoğlu Ali paşa torunu Sadullah beyin imamı ile çukadarı ve Hakimoğlu camiinin imamı gürültüye koşarak «Bu adam bilmeden bu hatayı işlemiş; artık yeter, vazgeçin!» diye rica ederlerse de zorbalar onlara da bulaşınca bilmecburiye döğüşerek ihtiyarı kurtarırlar. Bu halden yıldızları yere düşmüş gibi köpüren zorbalar hemen Sekbanbasıya koşarak bu üç kişinin idamını isterler. Sekbanbası istifaya mecbur kalır. Kavmakam paşa ile Seyhülislâmın verdiği emir üzerine iki imamla çukadar Ağakapısı civarındaki taphanede boğdurulup cesetleri denize atılır..»

Yenicerilik 1826 yılında kaldırıldı. Fakat 500 senelik muazzam bir tarih icinde bütün memlekete yayılmış olan yeniceri ruhunun ocağın yıkılmasile beraber ortadan kalkacağına inanmak biraz bönlük olurdu. «Yeniçeri ruhu» zannolunduğundan çok fazla yasadı. Bugün dahi bilhassa cahil kütlede bu ruhun bütün tezahürlerini müşahede etmek mümkün değil midir?. Yıllardanberi cemiyette görülen cinayetlerin, aile kavgalarının, hattâ edebî ve ilmî kavgaların en büyük sebebi içimize sinmiş olan bu yeniçeri ruhudur. Yolculara küfreden biletçiyi, tramvaya binerken çocukları ezen yolcuyu, iş sahiplerine cefa tutan memuru, karısını döğen kocayı, kalemini bir sopa gibi kullanan muharriri hayalinizle medenî kıyafetinden soyun, karşınıza bütün tabiî izlerile bir Seğirdim ustası, bir balta çıplak belirecektir.

II — Dalkavukluk: Bütün Şar-

(Devamı 12 nci sahifede)

İlim ve Felsefe

Beyaz ve Siyah

Siyah olmasaydı beyazın kıymeti de, mânası da olmazdı.

Bazı beyaz maddeler vardır ki aslında beyaz göründükleri halde temas ettikleri yeri karartır.

Misal: Cehennem taşı (Nitrate dargent) Bu madde kimyevî beyazdır. Suda erimiş olan da berraktır. Fakat ıslak elle cehennem taşı tutulursa veya mahlûlünden bir yerimize sürülürse orasını karartır.

Keza Tanen (mazı) beyaz bir tozdur. Kuru iken beyaz kalır. Fakat taze cevizin kabuğunu ayıklamak istersek elimiz kapkara olur. Her ikisi de değişen karaktere malik

Buna mukabil bazı maddeler de vardır ki kuru da olsa yaş ta bulunsa elimizi boyamaz. Değişmiyen, sabit bir karaktere maliktir, (şeker, tuz gibi).

Karakteri değişmiyen şekerle tuzun hayatî rolü pek büyüktür. Onlarsız sıhhatin devamına imkân olmuyor, ya zayıflıyoruz, yahut da şişiyoruz. Halbuki karakteri değişen gümüş ve diğerlerin sıhhatle afiyetle hiç alâkası yok. Gümüşsüz pekâlâ yaşıyabiliriz. Hem de daha mes'ut yaşıyabiliriz. Çünkü gümüşle yaldız yapılır, göz boyanır, gümüş köstek takılır, fakat ne yenir, ne de içilir.

Maddede, beyaz görünüp siyaha boyayan veyahut aslındaki beyazlığı muhafaza eden karakterler olduğu gibi ruhlarda da bu gibi değişen ve değiştiren karakterler bulunuyor. Netekim haktan görünüp şeytanî düşünen insanlara tesadüf ediyoruz. Bu gibilerin şerrinden nefsimizi korumak için preventif tedbir almaklığımız lâzımdır. Genç ve körpe ruhlara öyle bir terbiye vermeliyiz ki bu gibi ervahı habîsenin savletile sarsılmasın. Bu sadme için evvelden aşılı bulunsun.

Ruh terbiyesinde; üç menbadan feyiz alınır. Bu üç menbadan birincisi aile ruhu, ikincisi sokak ruhu, üçüncüsü de mektep ruhudur.

Aile ruhu; saffet, samimiyet, muhabbet ve şefkatin birlikte yaşadığı ve hâkim olduğu aile muhitidir. Harareti ile ruhu ile çocukluğumuzu idrak ettiğimiz aile ocağının ve kucağının ruhudur. Bu ilk temas, çocuk ruhunda temel taşıdır. İlk ahlâk ve terbiye nümunesi burada görülür, ve öğrenilir. Bu ruha yapılan ilk aşıdır.

Sokak ruhu yaşadığı muhitin ve temas ettiği insanların ve büyüklerinin sözlerinden, hal ve hareketlerinden alabileceği intibalardır ki, bunda yaşanılan şehrin sokaklarından, parklarından tutun da, helâlarının temizliğine kadar her şey vardır, bundan başka halk arasındaki muamele ve muaşeret tarzı, nezaket ve nezaheti, zayıfa ve âcze karşı gösterilen hürmet ve muavenet faslı, hülâsa en ufak teferruatına kadar her çeşit vukuat ve hâdisat ruh terbiyesinde yeri bulunan terbiye elementlarıdır. Bu iki ruh, yani aile ve sokak ruhu, tıpkı çiçeklerin tozlarile (gbarı tıla') birbirini aşıladıkları gibi taze ve körpe ruhlara radium şuaı misüllû intikal ve nüfuz ederek aşısını yapıyor. Bu ruh ilkahı, ya asîl ve nezih bir sihhat yaratan ruh aşısıdır; yahut, apaş ve ayyaş bir aşının hasılası olarak meydana çıkar. Lâzım olanı, ruha sıhhat ve selâmet veren aşıdadır.

Misal: Sarı ve kırmızı gece safa çiçeği tohumunu yan yana dikiniz, onlardan elde ettiğiniz tohumu gelecek seneye tekrar ekiniz. Hayretle göreceğiniz sarılı kırmızılı yeni bir nümunedir. Öyle bir nesil ki her iki renge de varis olmuş, yeni bir karakter kazanmıştır. Çiçeklerde yapılan bir çok tecrübelerle veraset bahsi bu suretle aydınlanmıştır.

Mektep ruhuna gelince: Bu da bir nevi talim ve telkin aşısıdır. Fakat kalem aşısı gibi bir şey. Mektep çağında çocuk ruhu henüz iptidaî ve sade karakterini muhafaza eder. Dimağ bünyesi henüz olgunlaşmamış, muhakeme adeseşi berrak göstermemektedir. Onun taze dimağında iptidaî ve vahşî ruh kaybolmamıştır. Doğru yolu öğrenmiye muhtaçtır. Doğruyu sevmesi, büyüklüğü ve temizliği, güzelliği öğrenmesi lâzımdır. İzzetinefsini her şeyden üstün tutmasını bilmelidir. Kendi hürriyetini istediği kadar başkalarının da hürriyetine hürmet etmeyi öğrenmelidir. İşte mektepte, hoca; bu vahşî ve iptidaî olan çocuk ruhundaki galiz ve galat hisleri ve hareketleri tashih ve terbiye etmekle mühim ve güç bir vatan vazifesi kabul etmiştir. Maarif Vekâleti de mektep yapmayı ve kitap intihabını düşünecektir.

Üzüm üzüme baka baka kararır, derler. Bu sözde hakikat vardır. Mamafih beyaz üzüm siyah üzüme bakmakla kararmaz, ama siyah üzümden beyaza aşı vurulursa siyahlanmak ihtimali çoğalır. Bunun gibi insan cisminde olduğu gibi ruhuna da aşı vurmak lâzımdır ki, ruhî dalâletlere karşı muaf olsun. Hekimin, beden hastalıklarında şifa verici çalışmaları ve muvaffakıyetleri görülüyor. Ruh için de sıhhat araması lâzımdır.

Irk ve millet terbiyesinde, bu üç ruhun nazarıdikkate alınması ve ehemmiyetle üzerinde durulması ihmal edilemiyecek bir borcumuz ve vazifemizdir. Yalnız kuru ilim ve bugünkü metotlarla ırkımızın ve insanların yükselmesi zorlukla ve azlıkla istihsal olunuyor.

Dr. Haydar İbrahim

Yola Çıkarken...

Nedir, gizli gizli bu iç çekişler,
Yine bir unulmaz kederin mi var..
Yine hiç kimsesiz, yine derbeder,
Bir yeni hicrana seferin mi var?..

***

Hasret, ağlatırmış gurbet ellerde..
Söyle, çok mu şendin sanki bu yerde..
Gönlün ki, ezelden alışmış derde
Seni güldürecek kaderin mi var?..

***

Var, yürü, bir daha hiç dönmiyerek..
«El» için ölsen de «el» kahrını çek..
Gülmek bilmiyene ağlamak gerek..
Ey anam, bu dertten haberin mi var?..

***

Düşman nâra atsın, dostlar kahkaha..
Bu yoldan dönüşü umma bir daha..
Ne bir mezartaşı, ne bir fatiha:
Senin senden başka eserin mi var?...

Nazif BEN

Bir Yaylâ Güzeline

R. N. ye

Rengindedir tenin, yumuşak karın
Boyun tomurcuklu dal karagözlüm.
Kiraz kırmızısı kor dudakların
Bir ömür dolusu bal karagözlüm.

Bakışların akan su kadar ince
Saçıyor gözlerin sevda, her gence.
Çamlıbele doğru mehtap inince
Beklerim pınara gel karagözlüm.

Çiçekli mintanın bir renk sergisi
Tatlı güzelliğin Allah vergisi
Siyah saçlarının çifte örgüsü
Kalbime uzanan yol karagözlüm.

Dindir hasretimi, dindir ağrımı,
Bunca ettiklerin söyle doğru mu?
Atıl kollarıma, açtım bağrımı
Var ne derse desin el, karagözlüm.

Feyzi HALICI

Yazan: O. S. O.

(Çınaraltı: 109)

Koynumuzda BESLEDİKLERİMİZ!

• • • •

BİR HİYANET VE NANKÖRLÜK VESİKASI

• • • •

YİNE BİRKAÇ SÖZ

Akşam gazetesinde (Vâ - Nû), şimdiye kadar gizli kalan bu vesikayı neşretmemizi istemedi. Bildiklerimize hiç bir şey ilâve etmeden Şemseddin Samiyi gelişi güzel müdafaa etmek lüzumunu duydu. Bunu ben de hoş görebilecektim. Eğer, bu kadarla kalsaydı. Fakat o çok daha ileri gidiyor. Bunu âdeta tuhaf, eğlenceli bir şey gibi gösteriyor. Şahin Kolonya -mütercimin ismi- orijinal adammış. (Cem) mecmuasında, elinde bir rakı şişesi, bir fener direğine sarılı bir karikatürü çıkmış. «Türk milleti yaşamamalıdır... Bütün dünya bu fena «leş» ten rahatsız oluyor.» sözlerini kalemile tercüme ve neşreden bu adama gülebilir misiniz? Belki de bu kitaba Şemseddin Sami ismini muziplik olarak o koymuşmuş... Ne tatlı, ne hoş kelimeler.. İnsanın «şu adamla otursak ta bir rakı içsek!» diyeceği geliyor. Şaşılacak şey, bu kitabın Vâ-Nûda yaptığı tesirdir. Fakat bana gelince: Bunca yıllık dostluğumuza rağmen merhametsizleşiyor. «Ben Şemseddin Saminin aziz ruhunu değil, ondan bütün ömrümüzce feyiz alan neslimizi rencide edecek bir yazı neşretmiş» im. Şemseddin Saminin yakınlarından biri kaç gündür rahat uyuyamıyormuş. Sebep benim bu hücumummuş. (Çınaraltı) nda iri iri harflerle neler söylememişim! Bu abidesi dikilecek zat hakkında neler reva görmemişim!

Yine tesekkür etmeliyim ki, dostum (Vâ-Nû) tek nüsha sandığı bu kitabı benim yazdığımı söylemiyor.

**

Bu satırları okuyanlar bilirler ben bu kitabı sadece tarihî bir vesi mahiyetinde neşrediyorum. Bur neşretmeden maksadım, vaktile (manlı devleti temellerinin nasıl çürü tüldüğünü göstermek, bundan biz için bir ders çıkarmaktır. Buna pe muhtaç olduğumuzu, başka hiç b sebep olmasa, Vâ - Nû'nun bu ma kalesi gösteriyor. Bir milletin ger leri arasında mümtaz olanların böyle bir hiyanet ve nankörlüğü iş tikleri zaman, ilk hisleri: «Durun b kayım, o mu söylemiş, bu mu söy miş!» diye işi gürültüye getirmek lursa o türlü insanların millî duygula rından endişe edilebilir. Farzımuha bu eseri yazan Şemseddin Sami b olmasa da mebusluğa kadar yükse miş bir vatandaşımız olsa hiç mi e hemmiyeti yoktur? Bu sözlerin kadar Türk kanına mal olduğunu, yiğitlerin bu uğurda can verdiğin ne ülkelerin kaybedildiğini hiç d şünmez miyiz? Vazifemiz, sadece b na karşı müsamahakâr mı olmaktır

**

(Çınaraltı) nda bu hiyanet nankörlük vesikasını okuyanlar Şe seddin Saminin şahsına karşı ben kalemimden bir tek târiz kelimesin rasgelmemişlerdir. Aleyhimize ta rik edilmiye çabalananları ve bütü vatandaşlarımı bu türlü sözlerden miz tuttum. Buna rağmen, bu risa

sahibini çok kötü bir töhmet altına koyuyorsa kabahat benim değildir. Müellifin bu töhmetten kurtulabilmesi için bu eserin sahteliğini, veya kendisine kasden isnat edildiğini ispat etmek icabeder. Bu ne benim vazifemdir, ne de benim yapabileceğim bir iş. Ben, 44 senedenberi ret ve tekzip edilmiyen bu eserin metnine kendiliğimden hiç bir şey ilâve etmeden neşrediyorum. Hiyanet ve nankörlüğe temellük edecek değilim ya, yapabileceğim bu kadardı. Eğer bir zat, bu kitabın Şemseddin Samiye ait olmadığını gösteren bir vesika bulursa onu da büyük bir sevinçle neşrederim.

**

(Vâ-Nû) Akşam gazetesinde bu risale hakkında bir takım fikirler ortaya koydu. Bunları gözden geçirmeden evvel, Vakit gazetesinde (Türke hizmet edenlere saygı) başlıklı fıkraya cevap vermek isterim. Evet, Türke hizmet edenlere saygı gösterelim. Fakat hiyanet ve nankörlük edenleri de hoş görmemek şartile!

**

(Vâ-Nû) nun itirazları hülâsaten şunlardır:

1 — Şemseddin hâşa, bunu yapar mı? Bir Türk vatandaşı olan herkesin bunu yapmaması lâzımdır. Fakat hangi büyük hiyaneti yapan için onu yapmadan evvel bu söylenemez: Kürt Mustafa Osmanlı ordusunun paşasıydı. Hâşa, Osmanlı ordusunun bir paşası mütarekede vatanperverleri asmıya kalkar mıydı? Çerkes Ethem, hâşa, İstiklâl harbinde Yunanlılara kaçar mıydı? Damat Ferit hâşa, vatana hiyanet eder miydi? Bu gibi adamlara hep böyle (hâşa!) diyeceğimiz şeyleri yaptıkları içindir ki hain diyoruz.

2 — Şemseddin Sami niçin bu eseri Türkçe yazmamış da Arnavutça yazmış? Türklerin arasında değil Arnavutların arasında bir ihtilâl çıkarmak için.

3 — Niye kendisi tercüme etmemiş de (Şahin Kolonya) tercüme etmiş? Kendisi tercüme edemez miydi? Edebilirdi ama, etmek istememiş.. Türkçesi daha kolay ele geçerdi. Netekim elimize geçen nüshası da Türkçesidir.

4 — Neden Arnavutçası ortada yok? Türkçesi de pek öyle ortada dolaşmıyor. Arnavutçasını biz bulamamışsak yok mu demektir? Bir okuyucum, bana Arnavutçası olduğunu, fakat onun daha mutedil yazıldığını haber veriyor.

5 — O devirde Şemsedin Sami bunu yazsaydı onu ezerlerdi. (Şahin Kolonya) tercüme etmiş ve imzasile neşretmiş. Onu neden ezememişler? Cürüm ortağı değil mi? Üstelik mebusluğa kadar yükselmiş?

6 — Bu risaleyi belki de (Şahin Kolonya) yazmış, Şemseddin Saminin şöhretinden istifade etmek için yahut ona muziplik olsun diye imzasını koymuş? Şahin Kolonya, bu kitabı yazacak kadar kültürlü bir adammıdır? Değilse, bu mesele hiç mevzubahis olamaz. O derece kültür sahibise onun da bir şöhreti olması lâzım. Mebusluğa kadar da yükselmiş. Neden kendisini tehlikeye attığı bu esere, ona hiç iştiraki olmıyan bir millettaşını da karıştırsın? Bu kitabı reddedilmek, meydana çıkarılmak tehlikesine soksun. Şemseddin Samiye muziplik olsun diye mi? Böyle muziplik olur mu? Bu hereketinin cezasını kendi de beraber çekecek!

7 — Şemseddin Sami Türklere bağlıdır. Böyle bir tek eserle aramızdaki mânevî şöhretini hiçe indirmek istemez. Şemseddin Saminin bir Ar-

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

BİR HATIRA

Şairi : Mithat Cemal KUNTAY

Bir hâtıradır ömrüme hâkimdir, unutmam;
Rahmetli babam, şimdi otuz beş senedir tam,

Bir gün beni bir koskocaman kabre götürdü...
Rahmetlinin ak saçlara rağmen sesi gürdü.

Târîh ile hemhâl olan ak saçlı o gür ses :
— «Gel bak,» dedi, «toprak deme, hâlâ ne nukaddes,»

«Hâlâ Batılar, Afrikalar ufkuna hâkim!
«Bildin mi bu toprak ne demektir, bu yatan kim?

«Kimdir ki basıb kabrine kalkan bu heyûlâ,
«Türkün o tükenmez, o büyük ismini hâlâ,

«Âtîye uzatmış durur eyyâm üzerinden!
«Kimdir ki bu ses böyle duyuldukça derinden,

«Nîlin o geniş göğsünü sarsar da eninler,
«Çöllerde kıyam eyleyib ehrâm onu dinler!

«Mîrâsı bu Devlet, bu şehâmet, bu Vatanmış;
«Yatmış üçünün göğsüne hakkiyle uzanmış!

«Hâlâ yine milyonla adam var baş ucunda;
«Hâlâ bu cesed kim ki, karanlık avucunda,

«Üç kıtayı almış kılıcın kabzası parlar?
«Hâlâ o tükenmez adı geçdikçe taparlar.»

Birden, o derin çehreye bilmem ki ne oldu?
Hiç ağlamayan gözleri birdenbire doldu!

Mithat Cemal KUNTAY

navut milliyetperveri olduğuna şüphe yoktur. Bu eser meydana çıkınca aramızdaki şöhreti hiçe inse bile Arnavut milliyetperverliği şöhretinin göklere çıkacağına kani olabilir. Hattâ, bunda samimîde olabilir. Bunun bir hiyanet olması yalnız bizim bakımımızdandır.

8 — Şemseddin Sami ailesine Arnavutça bile öğretmemiş. Bu kitap sadece onu yazanın şahsına ait ve ona münhasırdır. Başkalarını karıştırmamasını rica ederdim.

9 — Üslûp Şemseddin Saminin değil ş. Vâlâ, (ehli hibre sıfatile [illegible]n hayır derim) diyor. Fazla gayret gösteriyor. Bu bir defa tercümedir. Üslûp mütercimindir. Malûmat tarafına ve fikirlere gelince: Buradaki yazıların bir kısmını bu bakımdan Kamusu âlâm'la karşılaştırmasını tavsiye ederim.

10 — Eser tek nüshaymış, o da Yıldız sarayında ele geçmiş. Bunu kendisine yanlış haber vermişler. Bu kitabın başka nüshalarını görenler, okuyanlar, bilenler var. Vâlâ da kolayca tahmin edebilir ki bir kitap tek nüsha basılmaz.

İşte Vâlâ'nın itirazları bunlardır. Görülüyor ki alelâcele bulunmuş şeyler. Bununla beraber bu meselede mühim temaslara ve ciddî tetkiklere girdiğini de haber veriyor. Ben de etrafında bir faaliyet havası seziyorum. Anlıyorum ki, sağdan soldan, açık, kapalı, direkt, endirekt hücumlar gelecek. Bu kadarına şükür! Bu kitabın yazıldığı devirde olsaydı, Türk milletine hiyanet edenleri haber verdiği için «İttihadı anasırı bozuyor» diye beni belki de astırmıya kalkarlardı!

O. S. O.

Hamiş : Bu bahis çok uzadığı için mahut eserden bazı sahifelerin neşrine gelecek sayımızda devam edeceğiz.

Çınaraltı

Açık konuşma :

Bana mektup gönderen okuyucuma :

— Beni daha iyi anlamıya başladığınıza memnunum. Şahsan hiç kimseye ne garezim, ne kinim vardır. Milletini sevenleri takdir ve tebcil ederim. Benim hoşlanmadığım insanlar, bu sevgiyi Türk düşmanlığı haline sokmıya çalışanlardır. Bana bir gün geliniz, konuşalım.

O. S. O.

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Roma İmparatorluğu Niçin Battı?

(Başlarafı 4 üncü sahifede)

rini fethetmek istiyor. O, vilâyetlerde her şeye cür'et etti; şimdi de, hemşerilerine (Romalılara) karşı her şeye cür'et edecek. Mağlûp etmek, yere sermek, insanların hayatlarını ve mallarını avucunun içinde tutmak kumanda etmek, tesis etmek, başkalarının bütün düşünceleri ve bütün iradeleri yerine kendi düşüncesini ve iradesini koymak zevki, bu zevki tatmakla ve ümitle daha ziyade arttığından, bir hasise benziyen fâtih, hiç bir zaman tatmin edilmiş olmuyor. Usul dairesinde cellâtlık eden bir patrisiyen (asılzade), vahşi bir tarzda kaatil olan bir halk adamı (plebiyen), yarı namuslu ve muzaffer bir general, inatçı bir büyük adam, bir hudut askeri, sabırlı bir riyakâr, sıra ile, Romaya ve dünyaya hâkim oldular. Reisler, tesadüfen iş başına geliyor, veya devriliyordu. İhtiyaç dolayısile, imparatorluk, yeniden kuruluyor, veya yıkılıyordu. Bir takımları (vani, halk) hür olmak kudret ve azmini kaybetmişti. Bir takımları da (serkerdeler), zalim olmak kudret ve azmini kazanmışlardı. Millet, haddinden fazla fakir, esir ve köle ruhlu olmuştu. Büyükler de, haddinden fazla zengin, kuvvetli ve cür'etli olmuşlardı. Müsavat kalmamış, ahlâk kaybolmuştu. Memleketin yüksek menfaatlerinin koruyucuları çok az, düşmanlar ise, haddinden fazla çok idiler. Elli sene süren muharebelerden, zulümlerden, sürülmelerden ve maceralardan sonra, imparatorluğun yüksek menfaati, bir kişinin hususî menfaati haline gelmişti.

(İmparatorluğu kuran (çökme-inhitat devri) idi; onu muhafaza eden de yine çökme devri olmuştur. Zaman zaman, hususî hayatında meşakkat çekmiş ve imparatorluk makamını ele geçirmiş olan bir hükümdar, devleti bir parça itidal ile ve akıllıca idare ederdi. Devlet, Antoninler devrinde, yüz sene için, eski kuvvetini ve müvazenesini buldu. Fakat, onlardan önce ve onlardan sonra, ne kadar kötü imparatorlar görüldü, ve irsen intikal eden devlet reisliği ne kadar bayağı yaratıkların eline geçti. Bir deli, sonra bir budala, daha sonra, maskara ve kundakçı bir baba katili: işte, Sezarlar bu tarzda bittiler. İşkenceler yapmaktan zevk alan bir cellât; işte (Flaviyen) ler de böyle bittiler. Korkak bir gladyatör: işte (Antonin) ler de böyle bittiler. İmparatorluğun mezada çıkarılması, askeri caniler, barbar devirler, Asyalı mütaassıplar, ve, Roma imparatorluğunun iki yüz sene müddet insanlık üzerine saldırttığı bu hayvanlardan, kudurmuşlardan ve canavarlardan ibaret sefil küme hakkında bilmem ne demeli? Nasıl oluyor da kimse kıpırdanmıyor, hiç bir kavim boyunduruğu atamıyor, hiç bir akıllı hükûmet, insanların kalbine bir parça haysiyet, ve insanların yaptıklarına bir parça hürriyet veremiyor; ezici zulüm ve istibdat, hissolunmaz bir şekilde gittikçe daha ezici bir hal alıyor; ve, gittikçe artan kölelik ruhu, hastaneye veya sürgüne lâyık olan bir takım sefilleri tanrılar derecesine çıkarıyor; ve herkes, vergilerin, aç gözlülüğü dolayısile, toprağın gittikçe fakirleştiğini, insanların azaldığını, imparatorluğun boşaldığını-Mark-Orel, yüz sene müddet iyi bir idareden sonra, insanların kıtlaştığını görmüş, ve barbarlara karşı İtalyayı müdafaa için, gladyatörleri silâh altına almıya mecbur olmuştu - görüyor, ve, hiç bir kimse, medenî dünyayı, onu yıkan hükûmetin elinden kurtarmıya teşebbüs etmiyordu? Secaat, mertlik kalmamış, insanların miktarı da çok azalmıştı. Roma halkını yakıp kül etmiş olan (Fetih), fethedilmiş olan kavimleri de yakıp

kül etmişti. Daha o vakit bile, Polip (bir Roma müverrihi), bütün Peloponez için altı bin (talan) vermiyeceğini yazıyordu. Plütarka göre (bir Yunan müverrihi), bütün Yunanistanda üç bin harp eri yoktu. Bu diyardaki şehirlerin yarısı harap olmuştu. Epirde, (Etoliya) da, (Akarnaniya) da kulübelerden başka bir şey görülmüyordu). İlâvem: (Bu halkın mülkünü seyret, harap âbat lâzımsa). (Arkadiya) diyarı, Amerikanın geniş çayırlarında olduğu gibi, başıboş sürülerle dolu idi. Giritte bir tane bile gemi yoktu. Senek (bir Roma müverrihi). şöyle diyor: (Kim çöl görmek isterse gitsin, (Lükaniya) ve (Brutium) vilâyetlerini görsün). Büyük Yunanistan ve Samnium diyarları bomboş kalmışlardı. İtalyanın kalan yerleri ise, köşklerden ve ıssız topraklardan ibaret idi. Sezardan Avgustun hükümdarlığına kadar geçen müddet içinde, altmış üç şehir, harp yapmış olan kumandanlara bahsedilmisti. Ve, şehirlerin, onların elinde ne hale geldikleri malûmdür. Daha o vakitler bile, Sezar: (müthiş insan kıtlığından) sikâvet ediyordu. Fakat, milletlerin kalbi, onların kuvvetlerinden daha çok kırık idi. (Fetih), onlarda, ne ümit, ne azim ve irade, ne ilgilenmiye değer bir şey, ne de bir tesebbüs ve iş görme kaynağı bırakmıştı. Yalnız hayatı muhafazaya gayret olunuyor, ve artık, yalnız, hayatı muhafaza ile meşgul olunuyordu. Hâlâ insanlar vardı, fakat, artık, kavimler ve milletler yoktu. Onların tanrıları Romadaki Panteona taşınmış, onların hevkelleri, Kampaniya vilâvetindeki köşklere nakledilmişti: onların en seçkin hemşerileri Roma kölesi, veya tacir veya Roma hemserisi olmuslar ve artık kendi vatanlarını tanımaz olmuslardı. Strabon (eski Yunan coğrafyacısı), Bitiniya, Miziya Friiiya ve Lidiya -bunlar Anadoluda idiler- diyarları halkının kendi dillerini unuttuklarını görmüstü. Mısır rahipleri, artık, Mısırın kazılı yazılarını (kitâbelerini) ve Mısırın dini sırlarını anlıyamaz bir hale gelmislerdi. (Gol) diyarı -simdiki Fransa- İspanya ve Afrika lâtinlesmislerdi. Hic bir siyasî hayat gölgesi yoktu. Romanın cebir ve şiddetle yapılmış olan fethi ve âlimane Roma idaresi, hür şehirleri ve müstakil kavimleri, biricik kaygıları vergiden kaçmak olan, muntazam çiftlikler haline getirmişti. Artık, hiç bir icat fikri kalmamıştı: yüz yıl sonra, Edebiyat, edebiyat öğretmenlerinin ve sofistlerin (yalancı filozofların) elinde bir oyuncak haline gelmişti. Yalnız, Antoninler devrinde, siyasî kudretin yeni baştan ve yarım yamalak canlanmasile birlikte, zekâ işlerinde de, bir buçuk asır müddet, bir feyiz ve zindelik görülmüştü. Ameli alana inhisar eden felsefe dahi, zevk ve safaya, veya, iyi ölmiye teşvik mahiyetini almıştı. San'atkârlar (artistler), yalnız kopyacılıkla meşgul idiler. Mahir esnaf, yerlerine çırak yetiştirmeden öldüler, sanatlar körlendi, köleler hayvanlaştılar, (Küriyallar) -valiler- kaçtılar, evlenmeler azaldı.)

(Bu, dünyevî bütün kuvvetlerin ve bütün ümitlerin çöküntüsünde; bu teşkilâtlandırılmış zulüm, yenilemiyen istibdat, gittikçe artan tefessüh karşısında, bu dinin, şehrin, ailenin, sanatların, felsefenin, edebiyatın harabîsinde, henüz hayvanlaşmamış veya sefahate dalmamış olan insan için, geriye ne kalmıştı? Muhayyele kudreti! Tahayyül, daha Asya harpleri devrinde başlamıştı. Kudurmuşcasına zevk ve sefa, Romaya, mistik Şarkın kirli panteizmini, ve büyük tabiatin, insanlardan, kurbanlık olarak, fuhuş ve kan istiyen kudurmuşcasına anlayışını getirmişlerdi. Eski dinler değişiyor, felsefeler bozuluyor, gizli işler (kabbal) artıyordu. Henüz düşmemiş olan insan da, yeis ve ikrahından, hayal âlemine kaçıyordu; hakikî hayat ise bir rüya gibi geliyordu. Hezeyan, tabiatin şeklini değiştiriyor, onu, tabiatin üstünde bir takım yaratıkların meskeni haline koyuyordu. Bu mahlûklar, meçhul bir kudretin belirtileri idiler. Bu mahlûklar, bu esas kudretten uzaklaştıkça, daha âdi ve kaba oluyorlardı. İnsan, bu yaratıkların içinden en âdi olanı idi. Bu dünyayı hakir görmek tekemmül sayılıyordu. Bu düyayı terketmek ve en büyük birliğe doğru yükselmek saadet sanılıyordu. İrandan, Hindistandan, Mısırdan, Suriyeden bir mistik hava esiyordu. Bu dinî başdönmesi, bir bula-

(Sonu 15 inci sahifede)

Sılaya Dönüş

Nağme oldum dertlerin sazına;
Dere aştım, tepe aştım dağ aştım.
O, cennetin baharına, yazına
Tan yerleri ağarırken ulaştım.

Akşam oldu dağlar giydi karalar,
Dile geldi bağrımdaki yaralar,
Uzaklardan seslenince dereler;
Bir ses oldum maverayı dolaştım.

Ey ufuklar artık beni tutmayın,
Siz rüzgârlar önünüze katmayın;
Vatanımdan uzaklara atmayın,
Ben o yerde yaşamıya alıştım..

Hamdi IŞIKLI

Akşam Şarkıları

Gün soldu tâ uzakta, gölgelendi son diyar
Loş bir hava süzüldü yorgun dallardan suya
Uzayan bahçelerde yolcular bir yol arar
Yıldızlar durgun suda dalmadan son uykuya.

Saatler yürümeden asılmış mesafede
Uzamış bir vedanın yerlerde kalan sesi
Uzamış uzun dağlar, gölgelenmiş gitgide
Son çiçeklerde kalmış bir ömrün son nefesi.

Serilmiş esmer tüller ufuktan vâdilere
Renkler ahenge dönmüş bir sihirle ve rüzgâr
Meçhul beldelerdeki nağmeden sermiş yere
Bitmiyen vâdilerde beyaz rakkaseler var.

Son kalan kuşlar döner kararmış beldelerden
Ses ve rengin bittiği esrar âlemlerine
Sükûtun musikisi çekilirken her yerden
Bir akşam âyininin aksi vurur derine

Salih Zeki AKTAY

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Yazan: Adnan GİZ

Osmanlı İmparatorluğunun Kötü Mirasları

(Baştarafı 6 ncı sahifede)

kı ve İranı olduğu gibi Osmanlı imparatorluğunu da zaafa düşürüp nihayet batıran sebeplerin belki en büyüğü dalkavukluktur. Bir misal göstermiye lüzum görmüyorum. Osmanlı tarihi baştan sonuna kadar muazzam bir dalkavukluk nümunesidir. Osmanlı tarihinde bizzat tarih dalkavuk, edebiyat dalkavuk, hattâ din bile dalkavuktur.

«Her kârki Husrev mikünet şirinest»

diyen din adamı muhakkak ki dalkavukların en iğrencidir. O devirde dalkavukluğu resmen san'at edinmiş adamlar vardı. Bunlar muayyen bir târifeye göre hünerlerini gösterir, hattâ fare bile yutarlardı. Fakat memleketi yutan bu hokkabazlar değil mevki sahibi dalkavuklardı. Onlar en ufak bir menfaat için eteklere kapanır, ayakları öper ve yaranmak istedikleri insanları bir ilâh mertebesine cıkartırlardı. Dalkavukluk resmen Osmanlı imparatorluğu ile nihayet buldu. İmtivazlar, sınıflar, asalet ünvanları kaldırıldı. Fakat asırlardanberi ruhlarda yer etmis olan bu kötü âdeti fes gibi, cübbe gibi hemen cıkarıp atmak mümkün olmadı. Bugün sehir hayatında hepimiz asağı yukarı dalkavuklukla gecinip gidivoruz Halen eski günlerin tesiri altında vasıvanlar dünyanın en demokrat selâm tarzı olarak kabul ettiği dostca el sıkmayı bile etek öpmek derekesine düsürdüler. Bugün bir mevki sahibinin önünde doksan derecelik bir zavive cizerek el sıkan bir Bay'ın etek öpen bir dalkavuktan ne farkı vardır?

III — Yanılan isle öğünmek : Bu da Osmanlı tarihinin hususî bir faslıdır. Hoca tarihine, Raside, Vasıfa yahut tercümeihal kitaplarına, divanlara şöyle bir göz atın! Orada bir çeşmenin, bir sebilin inşası, bir caminin tamiri, bir camie mimber vaz'ı gibi ufak tefek işler sahifelerce yer tutar. Bu işler için devrin şairleri yüzlerce beyit söyler, kitabeler yazılır, levhalar asılır. Bir de frenk tarihlerini karıştırın, bir çeşmeyi, bir yolu, hattâ demiryolu, fabrika, hastane gibi daha büyük eserleri hangi hayır sahipleri yaptırmış bir türlü bulamazsınız. Yapılan işle öğünmek yalnız Osmanlı tarihine ait bir vasıftır. Çünkü Osmanlı tarihinde asıl olan yapmak değil, yapmamaktır. Bir devlet adamı eskaza ufak bir iş yapar, bir eser vücuda getirirse bu cidden büyük bir hâdise sayılır. Eşref şu kıt'ası ile Osmanlı devlet adamının mezartaşı kitabesini ne güzel yazmıştır:

Beyti âtiyi reva eylese herkes nakarat
Vali paşa bu gece dâr-ı bekaya gitti
Hiç iş görmedi eyyam-ı hayatında o zat
Devlet-u-milletine öldü de hizmet etti.

Lâf aramızda Osmanlı tarihinin şişirilmiş bir çok şöhretleri tenbel sınıfların birincileri gibi hemen kolay bir şöhrete konmuşladır. Ne yazık ki bu kötü âdet de hemen yok olmuş değildir. Bugün gazetelerde, meselâ da taşrada her hangi bir kaza kaymakamının bir çeşme yaptırması, bir yol açması hakkında yazılmış medhiyeler, resimler görürüz. Halbuki bir kaza kaymakamının idaresine tevdi olunan yurt parçasına su getirmekten, yol açmaktan daha tabiî hangi vazifesi vardır? Cumhuriyet neslinin ancak: «Ben yurduma ve milletime hizmet etmekle mükellefim. Yapacağım küçük, büyük hiç bir hizmet için gazetelerde hususî bir yer ayrılmamasını istiyorum!» tarzında bir formülle işe başlaması arzu olunur.

IV — Budala iyimserlik - tevilcilik : Tarihî bir hakikattir ki her ü kede tatmin edilenler daima halinden memnun, tatmin edilmiyenler de d ima tenkidcidir. Osmanlı tarihinde mevki sahipleri o kadar opportunist ve haristirler ki, memleketin uçuruma yuvarlandığını herkesten iyi bildikleri halde son ana kadar fırsattan istifadeye çalışır; Anadolunun sefalet içinde inlediği, düşmanın hudutları aştığı, yeniçerilerin her gün kazan kaldırdığı günlerde bile mevkilerini korumak ve halkı uyutmak için mütemadiyen,

Ehalî uzv-u devlette, Reaya emn-u rahatte
Hüner erbabı rıf'atta, cihan yekpâre nûranî

teranesini tekrar edip dururlar

Onların bir ikinci hüneri korktukları hakikati gizlemek, gizlemiye muvaffak olamadıkları vakit te tevil etmektir. Hem onlar bu hokkabazlığı bir dirayet addeder, her işi bir (üslûbu hakîmane) ile kapatmak yolunu dâhiyane bir siyaset sayarlar. Zavallı Sadinin «duruğu maslahat amiz» tavsiyesi bunların dilinde ne âdi emellere âlet olmuştur. Padişah bir inme darbesile yere yuvarlanırken hekimbaşının «nüzulü» , «nezleye» tevil etmesi gibi onlar da her fenalığı örtbas etmek yolunu pek iyi bilirler.

Muvafıktır yine elbet mizaca şivei hikmet
Tabibin olsa da kizbi marızin sıhhatin söyler.

formülünü hasta olan devlete de tatbik ederek.. Meselâ boğaz yamakları isyan eder, Kabakçı İstanbula hâkim olur; kaymakam paşa ise: «— Ol makule hezelenin cemiyeti karga derneğidir. Çündan mühimsenecek madde değildir!» diye devlet ricalini teskine çalışır. Zaten kaymakam paşanın muhiti o kadar nikbin, o kadar sakin ve asude yaşamak arzusundadır ki derhal budala bir iyimserlik peyda olur. Herkes, hattâ padişah bile gerçekten bir şey olmadığına kendi kendini inandırmıya çalışır. Tâ ki tehlikeden kurtulmak imkânı kalmayana kadar...

Bu tevilcilik san'atinin bir de kendi kendini avutmak yolu vardır. Sâdabad köşklerini yakmak istiyen ihtilâlcilere birinci Mahmut sıkılmadan şu fermanı gönderiyor: «İhtirakına rızayı hümayunum yoktur. İdayı

(Sonu 15 inci sahifede)

HİKÂYE

DONSUZ

Yazan: Zafer ARIKBAĞ

O, Karadeniz kıyısındaki bu küçük köye senelerce evvel Hopadan melez gelmiş bir çocuktu. Asıl ismi Hüsmendi.. Daha on bir yaşlarında iken tutuştuğu bir bahis yüzünden, köyün çarşısından evlerine kadar donsuz olarak gitmiş ve adı Donsuz kalmıştı. O kadar ki köyün yerlilerinden birine,

— Hüsmeni tanır mısınız? diye sorsanız yüzünüze bön bön bakar. Tipini biraz tarif edecek olursanız, hemen gözlerinde bir ışık parlar ve:

— Ha.. Şu bizim Donsuz mu, diye gülerek cevap verir.

Oldukça büyük başı üzerinde dimdik duran saçları vaktinden evvel kırarmıştı. Geniş ve çıkıntılı bir alnı, sert, kemikli bir yüzü vardı. Bu yüzde kaşlar, şakaktan biraz ilerisinden başlar gözler üzerinde bir kavis yaparak tam ortada birleşirdi. Tıpkı, birbirine eklenmiş iki eski türkçe sekiz gibi. Kaşların birleştiği yerden burun başlardı ve gittikçe irileşerek, ucu, dudaklarla bir hizada nihayet bulurdu. Üst dudağı kısa olduğu için ekseriya dişleri meydanda durur, insana mütemadiyen gülüyormuş hissini verirdi. Çenesi çukur, boyu kısa idi. Ve dehşetli inatçı idi. Altı katıra ve on keçiye pes dedirtecek kadar inatçı idi. Zaten başına ne geldise bu çıkasıca huyu yüzünden gelmişti. Hattâ ölümü bile. Ona bir şey yaptırmak için (mezsin) veya (mazsın) la nihayet bulan bir söz söylemek kâfi idi. Köyde bu huyunu bildikleri için ona iş yaptırmakta hiç güçlük çekmezlerdi.

Meselâ, filâncanın cevizleri mi toplanacak.. Hemen toplanırlar, Hüsmeni ortaya alırlar ve:

— Donsuz derlerdi. İki saatte beş ağaç cevizi toplıyabilir misin?

O kemali ciddiyetle cevap verir:

— Elbette toplarım!

Ötekilerden bir kaçı itiraz eder.

— Yok.. İşte bak bunu yapamazsın..

On dakika sonra, sırık elde Donsuz bahçenin yolunu tutar ve iki saat sonra da cevizler toplanmış bulunur.

***

Onun bu inatçılığı yüzünden başına gelenı anlatmakla bitmez. Işte onlardan bir ikisi:

Karlı, çok soğuk bir kış günü, Donsuza, «bir saat karın altında çıplak duramazsın» demişlerdi. Hemen soyundu ve lâpa lâpa yağan karın altında bir saatin geçmesini bekledi, bekledı ama, sonra da sekiz ay zatürrienin pençesinde kıvrandı durdu.

Hele bir keresinde, az kaldı ölüyordu. Vak'a şöyle olmuştu:

Karpuz zamanı.. İskele yanındaki kahveci Ahmet ağa, şehirden kayıkla, ağırlıkları ancak bir kilo gelen küçük karpuzlar getirtmişti. Donsuzla üç arkadaşı serginin önünde duruyorlardı. İçlerinden biri:

— Şunlardan, dedi, dört tanesini bir oturuşta yerim.

Bizimki hemen atıldı:

— Dört tanenin lâfı mı olur be.. Ben bunlardan on tanesini bir aturuşta yemezsem insanım diye gezmem.

Yersin, yemezsin derken epeyce bir kalabalık toplanmıştı. Donsuz getirdikleri bir iskemleye oturmuş, önüne, en irilerinden on tane karpuz almış ve elindeki bıçakla soyup yemiye başlamıştı bile. Beşinciye kadar halinde değişiklik yoktu. Altıncıyı ve yedinciyi yerken solukları gittikçe sıklaşmış, yüzünü koyu bir kızıllık kaplamıştı. Sekizinci karpuzu da soydu. Yarısını zorla yedikten sonra birden bir hırıltı koyverdi ve sırtüstü olduğu yere yıkıldı. «Aman, oğlan ölüyor» diye haykırmalar, «yüzüstü çevirin» «su getirin» diye bağrışmalar.. Uzun bir müddet uğraşmalardan sonra ancak kendine gelebildi. Dört kişi kollarından, bacaklarından tutup evine götürdüler.. Ve tam dört ay tefessühü mideden yattı.

***

İşte.. Böyle bir insan olan Hüsmene bir gün kahvede otururlarken ihtiyarlardan biri, Derviş Mehmet şöyle demişti:

— Ulan Donsuz.. Sen rahat döşeğinde ölemiyeceksin. Senin ölümün de bu inadın yüzünden olacak.

Ve tuhaf tesadüf, çok geçmeden, Derviş Mehmedi Ermiş Mehmede çeviren hâdise husule geldi. Şöyle ki:

Yazın ortalarında güneşin bütün hararetini yer yüzüne dökerek onu cehennemî bir sıcaklığa boğduğu bir gündü. Donsuz bir kaç arkadaşile beraber, mendireğin ucuna yıkanmıya gitmişti. Yüzerlerken içlerinden biri:

— Hadi.. Kim daha fazla dibinde duracak dedi.

Ve başladılar dalmıya. Ekesrisi yarım dakika zor tahammül ediyorlardı ve yüzleri morarmış bir halde denizin üstüne çıkıyorlardı.

Donsuz atıldı:

— Ben hepinizden fazla durabilirim.

Ötekiler:

— Hadi bakalım dediler bunda da göster kendini.

Ciğerlerini adamakıllı şişirecek kadar derin bir nefes aldıktan sonra daldı. Bir dakika.. Beş dakika.. Yarım saat geçti, hâlâ görünürlerde Donsuzdan bir emare yoktu.

***

Bir hafta sonra, açıkta, balığa çıkan bir kayığın bulup ta getirdiği Hüsmenin şişmiş, morarmış ve taaffün etmiş cesedi yanında, burunlarını tıkıyarak duranlar, arkadaslarından birinin söylediği şu sözlere kahkahalarla gülmüslerdi.

— Donsuz.. Hayatını kaybetti ama bahsi de kazandı ha...

Zafer ARIKBAĞ

Tefrika : 47 **Yazan : BARKIN**

Sarayın meydana nazır olan kapısı (Ekber-i dervaze) denilen ve Ekber Han tarafından yaptırılmış olan kapıdır; iki yanındaki burçlar uzatılmış lotus çiçeği şeklinde yapılmış olup çok bedii bir manzara gösterir. Kapı şimdi kapatılmış olup saraya biraz ilerideki Hati Pol veya (Fil kapısı) ından girilir. Burada içkalenin heybetli ama çok zarif olan duvarları göze çarpar, üzerlerinde zarif çini panolardan tezyinat vardır. Ama bu çiniler Semerkant, Herat, Tebriz ve hattâ İstanbuldaki, çinilerden renk imtizacı, eşkâl zarafeti ve teknik itibarile aşağıdır.

Kalenin içi tıpkı Delhi ve Ağra saraylarına benzer. Burada da beyaz mermer içine renkli taşlar oturtulmak suretile vücuda getirilen fevkalâde zarif tezyinât ile süslenmiş [illegible] daireleri vardır. İnsan buradaki eserlerin nefasetini ve işçiliğindeki üstünlüğü seyretmiye doyamaz. Bu dairelerin kısmı küllisi Şah Cihan zamanında yapılmış olup üslûp ve san'at itibarile Ağra ve Delhidekilerin aynidir. Yekpare mermer levhalardan çiçek, yaprak ve dal biçiminde veya hendesî şekiller tarzında delikler açılarak yapılmış kafesler, ufak, gönül çeken ve gayet zarif bir üslûpla inşa edilmiş paviyonlar, mermerden geniş ve içi nakışlı havuzlar, içi dışı en nefis beyaz mermerle döşenmiş ufak cami ve daha türlü yapılar Lâhur sarayının sakladığı emsalsiz san'at eserleridir. Bu şaheserler değil yalnız Türklüğün hattâ insanlığın daima öğüneceği yadigârlardır.

Şehrin dışında ve 6 kilometre cenup batısındaki Şahdere mevkiinde Babur oğullarından 4 üncü imparator Cihangir'in ve çok sevdiği karısı Nurıcihan ile Nurıcihan'ın kardeşi Vezir Asaf Han'ın kabirleri vardır.

Ağradaki Tacmahal'e dair malûmat verilirken de söylendiği üzere Nurıcihan'ın mensup olduğu Türk ailesi Şarkın ve Şark tarihinin en mümtaz ailelerinden birisidir. Aslen Horasanlı olması muhtemel bir Türkmen olan Mehmet Tokluya kadar takip edilebilen bu aileden Horasan, İran ve Hindistanda vezirlik etmiş bir çok erkekler ve iki imparatora zevcelik etmiş zeki, güzel ve tedbirli kadınlar çıkmıştır. Cihangir'in karısı olan Nurıcihan Tacmahalde yatan Tacbibi veya Ercüment Banubegüm'ün halası, Lâhur'da yatan Cihangir'in veziri Asaf Han'ın kız kardeşi ve Ağradaki muhteşem türbesinde yatan ve itmat-üt-devle ünvanını taşıyan Mirza Gıyas beyin kızıdır. Bunlar ana cihetinden de öz Türk çocukları idi. Ercüment Banu begümün anası Divancı begüm namile maruf çok zeki ve güzel bir kadınmış. Bunun babası Kazvinli hoca Gıyaseddin olup bunun ba-

Lâhur sarayında Ekber zamanından kalma bir daire

Ekber zamanında yapılan inşaatta Hint üslûbunun dekorlar üzerinde hâkim bir tesire malik olduğunu görürüz. Ekber Han büyük Hint birliği gayesi peşinde koşardı: Bunun için san'atte ve dinde millî Hint san'atini ta Ay Beğ zamanındanberi Hint'te yerleşen Türk üslûbu ve İslâm dini ile imtizaç ettirerek yeni bir topluluk merkezi yaratmıya çalışmıştır.

bası da Safavî Hakanı Tahmaseb'in maruf ticalinden molla Aka Divittardır. Aka Divittar'ın diğer oğulları olan Mirza Ahmet Beğ ve Bediüzzaman Safavî Hakanları devrinde vezirlik etmişlerdir. Hoca Gıyaseddin Kazvinden Ağraya gelince Ekber Han tarafından hüsnükabul görmüş ve Türkçedeki yüksek kalem kuvvetinden dolayı eski Uygurlarda olduğu gibi bahşi tesmiye edilmiştir.

Şahderedeki bu türbelerden en iyi muhafaza edilmiş olan Cihangir'in kabridir. Malûm olduğu üzere Cihangir her yaz Kişmire gider ve o lâtif yerlerde sıcak mevsimleri geçirirdi. 1627 yılında Cihangir Kişmirden dönerken yolda ölmüş ve buraya defnedilmiştir. Türbe 1630 ile 1640 yılları arasında Şah Cihan tarafından inşa edilmiştir. Mermerden ve duvarları renkli taş kakmaları ve hendesî şekilde mozaik ile süslenmiş güzel bir yapıdır. Ranjit Sing'in Lâhurda hükûmet sürdüğü sıralarda bu türbe generallerden birinin ahırı haline getirilmiş ve tezyinatından çoğu sökülmüştür. Türbenin ortasında Cihangir'in sandukası durur. Nefis ve lekesiz bayez mermerden yapılmış olan bu sandukanın üzerinde mermer içine oturtulmuş renkli taşlarla gayet zarif tezyinat yapılmıştır. Türbe cesim bir parkın orta yerinde olup etrafı sur gibi bir duvarla çevrilmiştir. Parkın muhteşem kapıları kırmızı taştan ve mermer kakma zarif tezyinatile çok güzel bir eserdir.

Cihangir'in kabrinin karşısında Asaf Han'ın türbesi durur. Üstünde hiç bir tezyinat olmıyan tuğladan yapılmış bu basit türbe şeklinin asaleti ve vekarı ve eb'adının bedîî tenasübü ile denilebilir ki Cihangir'in süslü türbesinden daha güzel bir san'at eseridir.

Asaf Han'ın arkasındaki harap bağlar bitmemiş, yarı harap bir türbe vardır ki duvarlarını saran sarmaşıklar ve bahçesinde kendinden bitmiş tek tük hurma ağaçları ile insanların veremediği güzellik tabiat tarafından tamamlanmak istendiği sanılır. Burada Hint-Türk imparatorluğu tarihinin mühim bir simâsı olan Nurıcihan yatar. Nurıcihan'ın neslinden yukarıda bahsolundu. Bu seçkin kadın evvelâ Alî Kulî Han isminde bir Türk Beğinin karısı imiş sonra bunun isyan etmesi üzerine öldürülerek Nurıcihan dul kalmış ve Cihangir tarafından alınmış. Nurıcihan'ın hayata ve güzelliği Hint masallarına mevzu teşkil etmiştir. Sarayda o kadar nüfuz sahibi olmuş ki bir aralık imaratorluk bunun elinde idare edilirmiş.

— Bitmedi —

Osmanlı imparatorluğunun kötü mirasları

(Baştarafı 6 ıncı sahifede)

din ve devlet olan mülûl-ü nussaraya bais-i hande olacak bir mevat olmakla ancak hedm ve tahribine ruhsat ve iznim olmuştur.»

V — **Kinsizlik - vefasızlık :** Kinsizliğe umumiyetle Türk ahlâkında tesadüf edilir. Daima kuvvetinden emin olan ve yalnız er meydanında savaşan atalarımız kılıçlar kına girdikten sonra düşmanlarına da samimiyetle dostluk elini uzatırlardı. Bize altmış sene kötülük etmiş bir insanla altı ayda dost olmamız kabildir. Vefasızlığa gelince, yine atalarımız sevdiklerini bir kere görmek için:

Ederse kandı lebin hâtır-i müzaka hutur
Diyâr-ı Mısra değil Kandıhare dek gideriz.

diyerek dünyanın öbür ucuna kadar giderlermiş. Fakat Osmanlı devletinde ahlâk bozulunca herkes menfaat kaygısına düşmüş, dostluk, arkadaşlık kalmamış, sohbet mesafe ile ölçülür bir hale girmiştir.

Her kim ki arar buyu vefa tab'ı beşerde
Benzer ona kim devlet umar zıllı hümadan.

tarzında vefasızlığa karşı yükselen şikâyetlere en çok divan edebiyatında tesadüf edilir. Maalesef bugün de düne nazaran daha vefakâr değiliz. Bugün de dostluk mesafe ve menfaatle ölçülüyor. Bugün de közden ırak olan gönülden ırak oluyor.

***

Cumhuriyet inkilâbını yaratan büyük Türkler bu kıymetli eseri şan-u-şerefle genç nesillere emanet ettiler. Tarihin değişmez kanunlarına göre hâlâ kütle ruhunda kalan mazinin kötü âdetlerini temizlemek ve ruhumuzu tamamen Türklüğün, inkilâbın yüksek gayelerile doldurmak için yalnız bir zümrenin değil, fakat bütün milletin kendine düşen vazifeyi yapması lâzımgelir. Atalarımız büyük Türk tarihini, babalarımız da Cumhuriyet inkilâbını yarattılar. Bugün şiddetle muhtaç olduğumuz büyük ruh inkilâbını yaratmak vazifesi de genç nesillerin omuzlarına yükleniyor. Yükümüzün ağırlığını duymak bizim için ilk adımı atmak demektir.

Hasan Adnan GİZ

Roma imparatorluğu

— Başı 4 üncü cahifede —

şıcı ruh durumu gibi, bütün insanları kaplamıştı. Filistinde bir takım peygamberler türemişti. Kâhin Simon, kendinin baba tanrı olduğunu iddia ediyor, ve beraberinde, kurtarılmış düşüncenin timsali olduğunu söylediği, bir kadını taşıyordu. Sihirbaz Dosithée ise, kendini mehdi sanıyordu. Tiyanlı Apolloniyüs de, ölüleri dirilttiğini iddia ediyordu. Kerametler ve târikatlar çok fazlalaşmıştı. Eski dinlerin kırıntıları, şehvani tabiatçılık, gendinden geçmiş mistisizm, derin panteizma, tevratın çeşitli metinleri, uydurma inciller, filozofların doğmaları (akideleri), timsalî tefsirler, uydurma yıldızlar ilmi (astroloji) hayalleri, birbirini tutmıyan akideler şeklinde birbirile karışıyor, şiddetli münakaşalar ve istiğraklar (kendini kaybetme) durmadan dönen bir girdap halini alıyordu. Bu, ilâhî ile beşerînin, madde ile ruhun, tabiat ile tabiatüstünün, karanlıklar ve şimşekler içinde, birbirine karışıp köpürdüğü, tahammür ettiği, heybetli ve muazzam bir (Kaos-hercümerc) idi.

(Gnostiklerin, Valentiniyenlerin Ophitlerin, Osseniyenlerin, Karpokrasiyenlerin- bunlar mezhep, tarikat isimleridir- akidelerini okuyan bir insan, ateşli bir hastalık kokuları duyar, ve kendini, bir hastenede, hezeyanlara tutulmuş, ateşli gözlerini boşluğa mıhlamış, ve karıncalar gibi kaynaşan kendi hayallerini temaşa eden hatalar arasında sanır. Hayaletlerin bu fırıl fırıl dönüşleri arasında, solgun ve şefkati çeken bir sima ayrılıyordu: zulüm altında inliyen sefil insana tevekkülü metheden, ıstıraba şeref veren, ümidi emreden, merhameti sunan, ve fakire, köleye, kadına, mahkûma, sınırsız merhamet ve şefkatin ve ezelî aşkın tanrısal (ilâhi) sığınağını açan, mazlum âdilin çehresi görünüyordu. Dünya, Sezarın (yani hükümdarın) olsun: hükümdarlık ve kölelik devam etsin, onların (halkın), kalbi ve fikri başka tarafa aktı).

(Müellif, bu son ile, Hristiyanlığın, ilk çıkışındaki muzafferiyetinin sebeplerini izah etmek istemiştir).

— SON —

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

YENİ ÇIKTI:

MASKELER AŞAĞI

«En Büyük Tehlike» nin İçyüzü

Yazan: O. S. O.

Fiatı: 30 kuruş

YENİ ÇIKTI

ORHAN SEYFİ ORHON

Kulaktan Kulağa

Orhan Seyfi Orhonun günün vakalarına dair yazdığı fıkraları, istihzaları, hicivleri, tenkidleri bir araya toplıyan bu kitabı okuyunuz!

Fiatı 50 kuruş

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En ince, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yeri: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.